Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Teorie optimální měnové oblasti s aplikací na EU

bakalářská práce

Autor: Jan Janíček

Vedoucí práce: Ing. Dalibor Dočkal

Rok: 2010

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Jan Janíček

V Praze, dne 15. 1. 2011

Děkuji Ing. Daliboru Dočkalovi, vedoucímu této práce, za poskytnuté rady, odborné vedení a podporu při tvorbě bakalářské práce.

Jan Janíček

V Praze, dne 15. 1. 2011

Abstrakt

Úkolem této práce je aplikovat teorii optimální měnové oblasti na eurozónu, a nastínit negativní a pozitivní vlivy měnové politiky Evropské centrální banky (ECB). Dále by měla upozornit na přínosy a rizika vyplývající ze vstupu členských států do Evropské měnové unie (EMU) a s tím spojené makroekonomické dopady. Začátek práce bude zaměřen na samotnou teorii optimální měnové oblasti, ve které bude rozpracována tato otázka z různých úhlů pohledu, což je nezbytné pro pochopení dalších souvislostí. Následně bude práce věnována Evropské unii z pohledu vzniku a vývoje Evropské měnové unie a otázce Evropské centrální banky. V další části budou zkoumány přínosy a rizika z měnové unie. V této souvislosti bude důležité zpracovat pojmy transakční náklady, měnový kurz a náklady měnové unie, ale i zvýšení nerovností mezi bohatšími a chudšími regiony, a jiné. V závěrečné části bude práce zaměřena na makroekonomické dopady evropské měnové unie, jako jsou ekonomický růst, inflace a nezaměstnanost.

Abstract

The goal of this work is to apply the theory of optimum currency areas in the euro area, and outline the positive and negative effects of monetary policy of the European Central Bank (ECB). Furthermore, it should highlight the benefits and risks arising from the entry of the Member States of the European Monetary Union (EMU) and the related macroeconomic implications. Start of work will be aimed at the theory of optimum currency area, which will be developed this issue from different angles, which is essential for the understanding of other contexts. Subsequently, work will be devoted to the European Union in terms of creation and development of the European Monetary Union and the ruling of the European Central Bank. The next section will explore the benefits and risks of the monetary union. In this context, the important concepts of transaction processing costs, exchange rates and costs of monetary union, but also increase inequality between richer and poorer regions, and others. In the final part of the work will focus on the macroeconomic effects of European monetary union, such as economic growth, inflation and unemployment.

Klíčová slova

Evropská měnová unie, Evropská centrální banka, jednotná měna, optimální měnová oblast

Keywords

European Monetary Union, The European Central Bank, single currency, optimum currency area

JEL Classification

E000 – Macroeconomics and Monetary Economics: General

E020 – Institutions and the Macroeconomy

E580 – Central Banks and Their Policies

Obsah

Úvod ..... - 1 -
1. Optimální měnová oblast ..... - 3 -
1.1 Historie a vývoj OCA ..... - 3 -
1.2 OCA a její řešitelé ..... - 4 -
1.2.1 Robert A. Mundell ..... - 4 -
1.2.2 Milton Friedman ..... - 6 -
1.2.3 R. I. McKinnon ..... - 6 -
1.2.4 P. B. Kennen ..... - 7 -
1.3 Kritika OCA ..... - 7 -
2. Hospodářská a měnová unie ..... - 8 -
2.1 Historie EMU ..... - 8 -
2.1.2 Vývoj měnového systému po 2. světové válce ..... - 9 -
2.1.3 Evropská platební unie ..... - 9 -
2.1.4 „Had v tunelu“ ..... - 10 -
2.2 Evropský měnový systém a eurozóna ..... - 10 -
2.2.1 Krize Evropského měnového systému ..... - 11 -
2.2.2 Vznik ERM II ..... - 11 -
2.2.3 Vznik a vývoj eurozóny ..... - 12 -
2.2.3.1 Etapy vytváření měnové unie ..... - 13 -
2.2.4 Maastrichtská kritéria ..... - 14 -
3. Evropský systém centrálních bank ..... - 16 -
3.1 Evropský měnový institut ..... - 17 -
3.2 Evropská centrální banka ..... - 17 -
3.2.1 Orgány Evropské centrální banky ..... - 18 -
3.2.2 Nástroje Evropské centrální banky ..... - 18 -
3.2.3 Nezávislost Evropské centrální banky ..... - 19 -
3.2.4 Funkce, cíle a úkoly ECB ..... - 19 -
3.2.5 Protikrizová opatření ECB ..... - 19 -
4. Přínosy, náklady a makroekonomické dopady EMU ..... - 21 -
4.1 Přínosy měnové unie ..... - 21 -
4.2 Náklady měnové unie ..... - 24 -
4.3 Makroekonomické dopady ..... - 27 -
4.3.1 Hospodářský růst ..... - 27 -

4.3.2Inflace ..... - 29 -
4.3.3. Nezaměstnanost ..... - 31 -
4.4 Zhodnocení ..... - 32 -
Závěr ..... - 34 -
Seznam použité literatury: ..... - 36 -

Úvod

Otázka jednotné evropské měnové unie je již od dob svého vzniku vystavována neustálým konfrontacím z pohledu odborné i laické veřejnosti. Aktuálnost této otázky se v nedávné minulosti zvýšila v souvislosti s první finanční krizí, se kterou se musely členské země eurozóny za dobu její existence vypořádat, a následně s problémy týkajícími se rozpočtové neodpovědnosti některých jejích členů. A právě tato témata v současné době eurozóna nejvíce řeší.

Evropské integrační procesy, stejně jako první pokusy a kroky k měnové unii, přitom byly zahájeny po 2. světové válce. Realizace myšlenky evropské měnové unie tak jak ji známe dnes, nastala na počátku 21. století, kdy nejprve v roce 2001 přestala platit národní platidla v bezhotovostní podobě. 28. února 2002 se potom definitivně stává jedinou měnou všech členů eurozóny společná měna, pod názvem euro, i v hotovostní podobě. Tomuto kroku předcházelo mimo jiné založení Evropské centrální banky, která zahájila svoji činnost 1. června 1998. Eurozóna od svého vzniku přibírá do svých řad stále nové členy, kterých je v současné době 17. Posledním přistoupivším státem bylo Estonsko, které se své vlastní měny vzdalo k 1. 1. 2011.

Tato práce má za cíl aplikovat teorii optimální měnové oblasti, kterou se zabýval jako první v 60. letech 20. století Robert Mundell, na situaci v Evropské unii, což předpokládá zaměření se na přínosy a náklady, jakožto i makroekonomické dopady z ní plynoucích. Dále pak nastiňuje chování Evropské centrální banky jakožto instituce, která má za úkol zejména udržovat stabilitu vzniklé společné měny.

První kapitola je věnována samotné teorii optimální měnové oblasti. V této části je zpracován pojem optimální měnové oblasti, ale také jeho následná kritika, která se mu nevyhnula. Druhou kapitolou je práce zaměřena na vznik a vývoj Evropské hospodářské a měnové unie až po vznik současné měnové unie, eurozóny. V závěrečné části této kapitoly se věnuji tzv. Maastrichstkým kritériím, které daná země musí splnit před vstupem do eurozóny.

V další části práce je věnována pozornost Evropské centrální bance, jakožto nositeli hospodářské politiky. Kromě teoretického zaměření se zde posléze zabývám i některými kroky, ke kterým Evropská centrální banka přistoupila v reakci na finanční krizi. V závěrečné části práce jsou analyzovány nejviditelnější přínosy a náklady z jednotné měnové unie, ale

především makroekonomické dopady z užívání měnové unie. Pozornost je přitom zaměřena především na ekonomický růst, inflaci a nezaměstnanost jak mezi členy eurozóny, tak na porovnání s jinými trhy, především s USA. Na základě těchto nabytých poznatků, ale nejen jich, následuje krátké zhodnocení, které mapuje současnou situaci jednotné měnové unie na evropském kontinentu.

1. Optimální měnová oblast

Teorií optimální měnové oblasti (optimum currency areas theory – OCA) se jako první zabýval v 60. letech 20. století ekonom Robert Alexander Mundell. Teorie OCA zkoumá vliv exogenního šoku na skupinu zemí a zaznamenává odlišnosti v následcích, pokud země používají národní měny, anebo jednu měnu společnou. (Hazucha;2005)

Teorie OCA je „*typickým příkladem teorie, jejíž rozvoj má těsnou souvislost se záměry vytvoření vyšší formy integrace (širší spolupráce než v intencích pásma volného obchodu či celní unie) mezi dvěma nebo více ekonomikami*". (Horváth, Komárek;2002)

1.1 Historie a vývoj OCA

Různá regionální uskupení měnových zón vznikala již koncem 19. století z nejrůznějších historických, „existenčních", ekonomických, a zejména politických důvodů. Za zmínku zde stojí Východní karibská měnová zóna (1950), Centrální africké ekonomické a monetární společenství (1945), či například Západní africká ekonomická a monetární unie (1945). Ovšem nejznámější a ekonomicky nejsilnější je Evropská měnová unie, založená v bezhotovostní formě na konci roku 1999.(Horváth, Komárek;2002)

Jak již bylo zmíněno výše, teorie OCA byla zpracována v 60. letech 20. století, díky ekonomu Robertu Mundellovi. Od této chvíle můžeme literaturu k dané problematice dělit do dvou základních proudů.[1] Proud, který převládal v 60. letech 20. století, se snažil nalézat především základní ekonomické charakteristiky, které musí daná země splňovat, aby bylo možné určit pomyslné hranice optimální měnové zóny jakožto prostoru, v němž je optimální užívání pouze jedné měny. Druhý proud, utvářející se od 70. let 20. století nenavazuje na hledání společných charakteristik nezbytných pro utvoření měnové oblasti. Jeho předpokladem je naopak teze, že žádná země nesplňuje všechny atributy optimální měnové zóny. Proto se zaměřuje převážně na analýzu přínosů a nákladů plynoucích z vytváření měnové unie, ale tuto analýzu rozšiřuje i na druhou stránku věci, a to - rozpadu unie. Otázka podílení se na utváření měnové unie se tak stává stále více otázkou empirickou.[2] Později teorie OCA přijala za svou i Lucasovu kritiku, možnou endogenitu optimálních měnových zón, stejně jako moderní makroekonomické teorie.

[1] Toto dělení je pouze orientační, neboť již první proud zaznamenal důležitost nákladů vytvoření měnové zóny
[2] Měnovou unií rozumíme situaci, kdy politicky nezávislé státy přijímají společnou měnu

V této chvíli můžeme tedy rozdělit dva základní přístupy k teorii OCA. Jedním takovým přístupem je tzv. raný, který je považován za čistě makroekonomický, který dobře analyzuje absorpci šoků.(Horváth, Komárek;2002) Tzv. současný přístup se více zaměřuje i na mikroekonomické aspekty a neefektivnost nominálních měnových kurzů v absorpci šoků, kdy například Mundell sice říká, že: „ *Asymetrické šoky se mohou vyskytnout*“, zároveň ale dodává, že: “*měnové kurzy téměř nikdy nejsou správnou cestou k eliminaci těchto šoků*.“ (Mundell 2000, s. 291)

1.2 OCA a její řešitelé[3]

Otázku teorie optimální měnové oblasti rozpracovávala, či se jí jenom ve svých dílech částečně dotkla, spousta významných ekonomů. Mezi nejznámější ekonomy, kteří k této problematice svými myšlenkami nejvíce přispěli, nesmíme opomenout „otce“ této teorie Mundella, dále pak zejména Friedmana, McKinnona, ale i Kennena.

1.2.1 Robert A. Mundell

Ve svém prvním článku *A Theory of Optimum Currency Areas* Mundell definoval optimální měnovou zónu jako prostor s vnitřní mobilitou faktorů a vnější imobilitou faktorů (Mundell;1961). Z tohoto důvodu by takovéto země měli mít společnou měnu, avšak navenek by měli mít flexibilní měnový kurs. Byl to především měnový kurz, respektive jeho volba, který byl v počátcích teorie OCA hlavním tématem, na které se soustředila pozornost.(Klaus;2002)

Pro optimální měnovou oblast je důležité minimalizovat nebo alespoň umožnit snadnou adaptaci na asymetrické šoky. Asymetrický šok označuje událost, která postihuje určitou národní ekonomiku či která vyvolává v různých ekonomikách diferencované dopady, a to zejména na hospodářský růst a zaměstnanost.“ Příkladem může být celosvětový pokles poptávky po automobilech. Zatímco země, která nevyrábí automobily, není tímto poklesem příliš postižena, tak na zemi, která má vysoký podíl automobilového průmyslu na HDP, to bude mít vyšší vliv v nižším růstu HDP a v nárůstu nezaměstnanosti. V této souvislosti je

[3] Horváth, Komárek(2002)

kladen důraz na vysokou mobilitu pracovních sil, kapitálu a služeb, jakožto i na synchronizaci hospodářských cyklů či strukturální podobnost.[4]

Mundell pomocí speciálního případu, kde se mezi dvěma zeměmi předpokládá asymetrický posun poptávky, navazuje na Friedmanovu argumentaci o přizpůsobení se šoku plovoucím kurzem.

Graf 1: **Asymetrické přesuny poptávek**

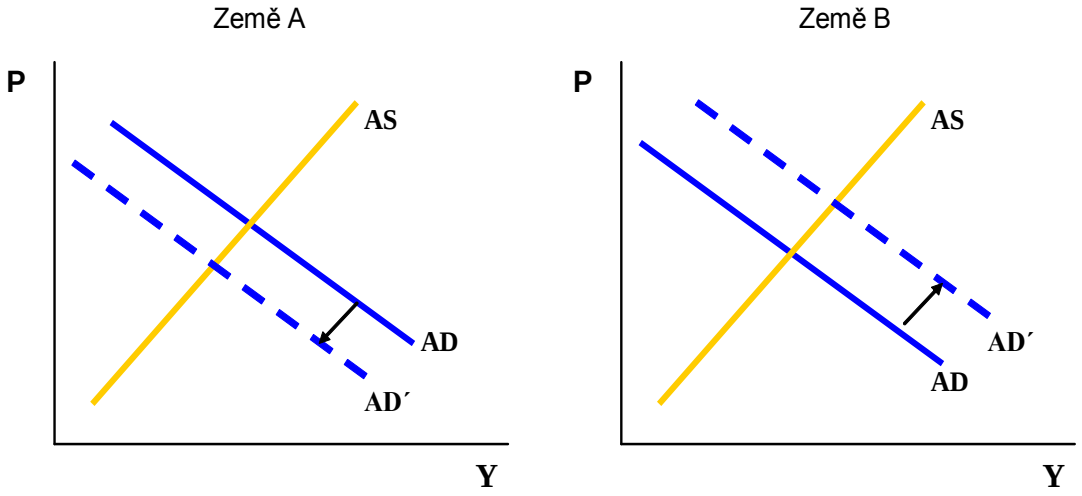

Zdroj: Horváth, Komárek, (2002).

Země mají svojí vlastní měnu a mohou tak určovat kvantitu peněz v oběhu. Na grafu je zachycen přesun poptávky země A do země B. Tento asymetrický šok způsobí v zemi A pokles důchodů a zvýšení nezaměstnanosti. Jestliže porostou ceny v zemi B rychlejším tempem než v zemi A, převezme břemeno přizpůsobení v rovnováze částečně i země B (výrobky země B jsou při relativně vyšších cenách méně konkurenceschopné). Je evidentní, že plovoucí měnový kurz může ekonomiku přivést zpět k rovnováze v případě, že měnový prostor, v němž jsou národní měny používány, se „geograficky" rovná optimálnímu měnovému prostoru.

Jestliže rozdělíme tyto země A a B na západní a východní část, tak k takovéto rovnosti nedochází. Pakliže pokles poptávky nastane pouze v západní části obou zemí a vzrůst ve východních částech, režim plovoucích měnových kurzů zemím nepomůže k návratu do rovnováhy. Avšak právě Mundell nabízí možnosti přizpůsobení se asymetrickému šoku

[4]Dostupné z www:http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovnik.html?PG=A

pomocí „mimokursové cesty“. Při flexibilních mzdách budou mzdové nároky v západních částech zemí A a B snižovány a ve východních částech mohou naopak růst. Další možnou cestou je přesun pracovní síly ze západních do východních částí jednotlivých zemí. A v neposlední řadě lze kýžené rovnováhy dosáhnout prostřednictvím fiskální politiky za předpokladu dočasného charakteru daného šoku. Ve východních částech zemí jsou zvýšeny daně a redistribuovány do západních částí, kde je sice obchodní bilance záporná, ale je financována transfery. (Horváth, Komárek;2002)

Hlavním předpokladem pro optimální měnovou oblast podle Mundella je tedy mobilita pracovních sil (ochota lidí stěhovat se za prací v reakci na hospodářské šoky), jak uvedl již v roce 1961: "*Pokud by se svět dal rozdělit na regiony, uvnitř kterých existuje mobilita výrobních činitelů, zatímco mezi nimi navzájem mobilita neexistuje, pak by měl každý takový region mít svoji vlastní měnu, která by měla být volně pohyblivá vůči ostatním měnám.*" (Mundell; 1961, str. 663)

1.2.2 Milton Friedman

Friedmanova argumentace má přímou návaznost na vznik teorie OCA. Friedman argumentoval, že plovoucí kurzy dovolují lepší přizpůsobení se šokům, a proto je přijetí tohoto kurzového režimu pro ekonomiky vhodnější. Jestliže jsou ceny a mzdy relativně rigidní a výrobní faktory nejsou mezi zeměmi dostatečně mobilní, pak v případě, že ekonomika čelí negativnímu poptávkovému nebo nabídkovému šoku, je jediným možným přizpůsobením změna měnového kurzu. V případě fixního kurzu by šok vyvolal nepříjemné změny v cenové hladině či zaměstnanosti. (Horváth, Komárek;2002)

Pro teorii OCA je zvláště zajímavý postřeh o možném rozdílu mezi regionem, v němž je ekonomicky vhodné užívat jednu měnu, a samostatnou zemí, v níž je měna opravdu užívána. Tímto poznatkem byla teorie OCA téměř definována.

1.2.3 R. I. McKinnon

McKinnon říká, že optimální měnová oblast je taková oblast, ve které mohou být měnová a fiskální politika a plovoucí měnový kurz využíván ke splnění tří cílů:

- udržení plné zaměstnanosti,
- stabilní cenové hladiny,
- vyrovnané platební bilance.

McKinnon dále kromě mobility výrobních faktorů (půdy, práce a kapitálu) zdůrazňuje důležitost otevřenosti ekonomiky, jakožto poměr obchodovatelného a neobchodovatelného zboží v dané ekonomice. Úzké obchodování je důležité z toho pohledu, že napomáhá sbližování cen a snižuje závislost na měnovém kurzu. (Horváth, Komárek;2002)

1.2.4 P. B. Kennen

Kennenův příspěvek a doplnění k teorii OCA se týká diverzifikace produkce v ekonomice. Říká, že čím vyšší stupeň diverzifikace v dané ekonomice je, tím je menší pravděpodobnost výskytu asymetrického šoku. Produkce jedné komodity zvyšuje riziko jejího vzniku. Ovšem s diverzifikovanou strukturou výroby a spotřeby zemí A a B budou méně náchylné k asymetrickému šoku, protože pravděpodobnost, že by udeřil současně v obou zemích je nepatrná. Kromě toho, diverzifikovaná struktura výroby znamená, že celková produkce se nemusí měnit v zemi, která trpí negativním asymetrickým šokem. P. B. Kennen si všiml, že velké ekonomiky byly pravděpodobně více diverzifikované než menší hospodářství, takže změny v bohatství jednotlivých průmyslových odvětvích se pravděpodobně vzájemně kompenzují a na ekonomiku jako celek nebude mít vliv. (Appel 2002, Bień 1988, Corden 1994)

1.3 Kritika OCA

Ačkoliv Mundell položil pevné základy teorie OCA, pozdější kritika jeho modelu se mu pochopitelně nevyhnula.[5] Ekonomické subjekty čelí informační bariéře ohledně délky trvání šoku, a to snižuje efektivnost jejich rozhodování. Při migraci pracovní síly dochází ke ztrátám kapitálu. Také mzdy jsou rigidní směrem dolů v důsledku restriktivního vyjednávání odborů. Fiskální politika může podléhat vlivům politického cyklu a existují výrazné časové skluzy v implementaci politiky. Devalvace (depreciace) měny může v delším období vést k inflaci, jelikož roste cena importu a odbory budou vyjednávat vyšší nominální mzdy, aby si jejich členové reálně nepohoršili. Rovněž produkce zemí je široce diverzifikována a to způsobuje výrazně nižší pravděpodobnost vzniku rozsáhlého asymetrického šoku.

Vážnější výtkou modelu ovšem je, že Mundell implicitně předpokládá klesající a stabilní Phillipsovu křivku v dlouhém období. Tato idea prošla silnou kritikou v 60. a 70. letech 20.

[5] Viz (De Grauwe, 1997) pro přehled kritiky teorie OCA.

století, v níž bylo argumentováno, že neexistuje možnost substituce (trade-off) mezi inflací a nezaměstnaností, alespoň v dlouhém období. Na model se rovněž vztahuje známá Lucasova kritika, tedy kritika toho, že model nebere v úvahu anticipaci a reakci na hospodářskou politiku, tj. že struktura ekonomiky je endogenní vůči praktikované hospodářské politice. V pozdějších pracích Mundell obrací svoji argumentaci ohledně teorie OCA v následujícím směru: Pokud země mohou zavést společnou měnu (což vyžaduje jednu centrální banku, a tedy společné devizové rezervy), aniž by výrazně změnily svoji paritu kupní síly, získají tím lepší alokaci kapitálu, protože odpadne jedna z překážek, a to nejistota ohledně vývoje měnových kurzů, a aktiva budou lépe diverzifikována. (Horváth, Komárek;2002)

2. Hospodářská a měnová unie

Společnou měnu pod názvem Euro má povinnost přijmout každý stát, který je členem Evropské unie. Jednotlivé státy se k tomuto kroku zavazují při vstupu do Evropské unie. Jelikož je Česká republika členem Evropské unie od 1. května 2004, vztahuje se tato podmínka i pro ni.

Jednotná evropská měna vstoupila v platnost 1. ledna 1999, kdy se Euro začalo užívat v bezhotovostní podobě v obchodním a bankovním styku v 11 z tehdy 15 členských států Evropské unie. Evropskou měnu odmítly pouze Velká Británie, Švédsko a Dánsko. Řecko nesplnilo podmínky pro přijetí do měnové unie (Maastrichtská kritéria). 1. ledna 2002 vstupují do oběhu v těchto státech i bankovky a mince a to již i v Řecku.

Jednotná měna pro členské státy Evropské unie existuje tedy již 11 let a po celou tuto dobu neustávají spekulace ohledně její budoucí existence.

2.1 Historie EMU

Integrující se Evropa má své kořeny v 50. letech 20. století, tedy po skončení druhé světové války. Návrhy na celoevropskou organizaci, které se v poválečném období objevovaly, reflektovaly potřebu zásadní změny jak v politické tak ekonomické sféře. Konflikt mezi evropskými národy nemohl být odstraněn, dokud nebyly vyřešeny nejpalčivější problémy hospodářských vztahů, tj. odstraněna ochranářská obchodní politika a zajištěn rovný přístup k surovinám a trhům. Vyvrcholením integračního procesu v měnové politice se stala Hospodářská a měnová unie (HMU). Je to oblast jednotné měny v rámci jednotného trhu EU, kde se lidé, zboží, služby a kapitál pohybují bez omezení. Tvoří rámec hospodářského růstu a

stability, který má oporu v působení centrální banky a v povinnosti všech zúčastněných členských států sledovat zdravou hospodářskou politiku. Ve snaze zajistit stabilní měnovou politiku EU mohou být do HMU přijaty pouze země, jež splňují striktní kritéria.(Urban;2009)

2.1.2 Vývoj měnového systému po 2. světové válce

Po druhé světové válce vznikla pro fungování mezinárodních měnových vztahů pravidla označována jako brettonwodský systém, která byla určena stanovami Mezinárodního měnového fondu. Jejími cíly bylo podporovat mezinárodní obchod, napomáhat vysoké zaměstnanosti a vysoké úrovni reálného důchodu členských zemí.

V měnové otázce si tento systém kladl především dva cíle - podporování kurzové stability, ale také úspěšné čelení konkurenčnímu znehodnocování měny. Poválečné období se vyznačovalo dominantním postavením US dolaru jako měny používané v mezinárodních vztazích. Toto postavení vyplývalo zejména z ekonomické síly USA po druhé světové válce. Brettonwodský systém mu dále pomáhal v rámci směnitelnosti dolarů za zlato při jejich předložení americké centrální bance jinými centrálními bankami. Pro toto období se díky těmto souvislostem vžil pojem „zlatý dolarový standard“. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

Druhým charakteristickým článkem brettonwodského systému se stal systém fixních měnových kurzů. Tento systém zavazoval členské země k udržování pomocí kurzových intervencí centrálních bank kurzy svých měn v rozpětích 1% oběma směry od centrální parity vymezené k dolaru. Tyto parity bylo možné se svolením Mezinárodního měnového fondu (MMF) měnit, šlo tedy o systém pevných, ale „přizpůsobitelných“ kurzů. Ke změně své parity musely být ale země donuceny nerovnováhou platební bilance, tedy v případě, kdy nebyla dále schopna udržet kurz. Počátek roku 1971 signalizoval zánik brettonwodského systému díky tlaku na depreciaci dolaru. Brettonwoodský systém definitivně zanikl v roce 1973, kdy nejdůležitější měny opustily od zlatého standardu a zavedly floatingový režim vůči dolaru.(Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

2.1.3 Evropská platební unie

Evropská platební unie zahájila svoji činnost v roce 1950. Členství v EPU bylo přitom vázáno na členství v Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), později OECD.

Hlavním cíl EPU spočíval v měsíčním vyhodnocování pohledávek a závazků z obchodování jednotlivých členských zemí OEEC a vypořádávání sald nikoliv vzájemně mezi jednotlivými zeměmi, nýbrž mezi danou zemí a EPU. Díky tomu mohla být odstraňována obchodní omezení mezi jednotlivými zeměmi. Dluhy vůči EPU mohly být uhrazovány nejprve úvěrem

od EPU, vyšší částky pak bylo nutno hradit zlatem nebo dolary. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

S postupným poválečným hospodářským zotavováním, rostoucím exportem evropských zemí a poptávkou po jejich zboží mohla být zavedena směnitelnost měn evropských zemí. Tato směnitelnost byla zavedena v r. 1958, nejprve jen vzájemně mezi evropskými měnami (díky tomu byla EPU v r. 1958 zrušena), teprve od r. 1961 byla zavedena také vnější směnitelnost podle stanov MMF. (Marková;2002)

2.1.4 „Had v tunelu“

Posledním významným počinem v oblasti mezinárodních měnových vztahů před vznikem Evropského měnového systému byl tzv. had v tunelu. Šlo o pravidla formování měnových kurzů, která vstoupila v platnost v dubnu 1972 a která vyzývala členské země k dodržování:

- fluktuačního pásma svých měn vůči US dolaru v rozmezí 2,25 % na obě strany
- fluktuačního pásma svých měn navzájem v rozmezí 1,125% na obě strany (v některých zemích přistoupili i na pásmo 0,75% na obě strany).

Při dosažení hranice byly centrální banky povinny intervenovat vůči dolaru. Povinnost intervenovat vzájemné kurzy při dosažení hranice měly pouze centrální banky, jejichž měna depreciovala. Tento kurzový systém ale narazil na neschopnost některých zemí kurzy udržet, a proto došlo k brzkému vystoupení britské, irské a italské měny ze systému a jejich návratu k floatingu.(Marková;2002)

2.2 Evropský měnový systém a eurozóna

Evropský měnový systém (European Monetary System – EMS) začal vykonávat svoji činnost 13. 3. 1979. Od počátku nově vytvořeného Evropského měnového systému bylo jeho členy 8 zemí.

Evropský měnový systém, jehož cílem je vytvoření zóny měnové stability v Evropě stejně jako ochrana proti kolísání dolaru, představuje kvalitativní posun v koordinaci měnové politiky uvnitř Společenství a to jak zavedením přísnějších měnových pravidel, tak i intervenčních povinností a rovněž vytvářením společných devizových rezerv a vzájemně výhodných úvěrových podmínek. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

Jádrem Evropského měnového systému byl tzv. mechanismus směnných kurzů (Exchange Rate Mechanism – ERM). Mechanismus směnných kursů znamenal, že ke změnám parit mohlo dojít pouze „vzájemnou dohodou“ států, účastnících se na ERM a Komise. Devizové

kursy se mohly pohybovat pouze uvnitř „mřížky“ a nesměly se odchýlit o více než +/- 2,25 % od směnného kursu k evropské měnové jednotce, která byla váženým průměrem měn EMS. Na tomto základě bylo určováno pásmo povolených výkyvů mezi každými dvěma měnami navzájem. Pokud reálný kurs dosáhl hranice povoleného rozpětí, musely instituce zodpovídající za vývoj příslušné měny začít intervenovat, aby svou měnu udržely v požadovaném rozpětí. Již na počátku nebyl postoj k EMS jednotný. Vlády se slabšími měnami (Francie, Itálie a Velká Británie) byl proti mřížkovému systému. Podle jejich názoru totiž zvýhodňoval silnější měny, zejména marku. Intervence ve prospěch slabých a silných měn byly podle jejich tvrzení asymetrické. Argumentovaly tím, že rozsah intervence ze strany slabších zemí (nákupem vlastní měny za cizí měnu v případě, že kurs dosáhne spodní hranice rozpětí) bude omezen výší jejich devizových rezerv a ještě před vyčerpáním těchto rezerv budou vlády muset přistoupit k deflačnímu zvýšení. Silnější země budou naproti tomu moci i nadále prodávat své vlastní měny a zvyšovat donekonečna své devizové rezervy, aniž by byly nuceny recipročně snížit své úrokové sazby.(Marková;2002)

2.2.1 Krize Evropského měnového systému

Příčinou krizí jednotlivých měn a neschopnosti udržet vzájemné fixní kurzy byl zejména nerovnoměrný ekonomický vývoj v podobě vysoké inflace a vysokých úrokových sazeb v postižených zemích (Itálie, Británie, Španělsko, Portugalsko). V šíření krizí se uplatnil obchodní kanál mezi Španělskem a Portugalskem, mezi Velkou Británií a Irskem. Krize jednotlivých měn přesto nebyly zvlášť výrazné. Za měnovou krizi lze však tyto devalvace označit vzhledem ke skutečnosti, že si vynutily částečnou změnu systému ERM ve smyslu rozšíření fluktuačního pásma. V některých zemích se krize jednotlivých měn promítly i do reálné ekonomiky v podobě recesí, které však byly mírné a nepřerostly do finanční krize, která přináší těžké dopady na ekonomiku prostřednictvím rozpadu finančních trhů. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

2.2.2 Vznik ERM II[6]

Vznikem Eura se ERM k 1. 1. 1999 přeměnil v ERM II, což vedlo k následujícím změnám:

- Jednotka ECU byla nahrazena eurem v poměru 1:1. Vzájemné bilaterální centrální kurzy byly nahrazeny centrálním kurzem měny, zapojené v ERM II, k euru.

[6] Plchová, Abrhám, Helísek(2010)

- Tím vznikla také závazná intervenční povinnost národní i evropské centrální banky je-li kurz na okraji pásma fluktuačního pásma. V případě fluktuace kurzu uvnitř pásma ECB nemusí, ale může intervence národní banky podpořit.
- Na rozdíl od ERM, kde změna centrálních parit mohla být vyvolána pouze příslušnou zemí, v systému ERM II může tuto změnu iniciovat také Evropská centrální banka (ECB).

V ERM II zůstalo zachováno standardní fluktuační pásmo. Evropská centrální banka připouští řadu kurzových strategií:

- fixní kurz k euru bez pásma oscilace,
- kurz se zúženým pásmem nebo se standardním pásmem oscilace 15% oběma směry,
- currency board[7] se zaměřením na euro.

Nepřípustné režimy jsou:

- volný floatingu,
- řízený floatingu bez vzájemně dohodnuté centrální parity,
- posuvné zavěšení,
- fixní kurz k jiné měně než euro.

Do ERM II prozatím vstoupilo devět zemí, šest z nich se již stalo členy eurozóny.

2.2.3 Vznik a vývoj eurozóny[8]

Vrcholným stádiem ekonomické integrace je spojení rozvinutého vnitřního trhu a měnové unie. V podmínkách evropské integrace o tzv. Hospodářskou a měnovou unii – HMU (Economic and Monetary Union – EMU). Evropská komise rozlišuje čtyři fáze vytváření Hospodářské a měnové unie, jejichž počátky byly datovány následujícími událostmi:

1. Římská smlouva neboli Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (podepsána 25. 3. 1957, v platnosti od začátku r. 1958). Jedná o obecné koordinaci hospodářských politik, měnovou integrací se smlouva nezabývala. Úkolem EHS je postupné sbližování hospodářských politik členských států směřující k vytvoření společného trhu

[7] Extrémní forma pevného kurzu
[8] Marková (2002)

2. Wernerova zpráva (Zpráva Radě a Komisi o realizaci stádií hospodářské a měnové unie ve Společenství, předložená Radě ministrů v říjnu 1970), navrhovala konkrétní kroky k uskutečnění projektu HMU. Byla kompromisem monetaristického přístupu, který prosazoval rychlou měnovou integraci s brzkým zafixováním měnových kurzů mezi budoucí účastníky měnové unie, a ekonomistického, který preferoval pozvolnou měnovou integraci, podmíněnou výrazným pokrokem v nominální konvergenci jako nezbytné podmínky pro zavedení společné měny.

Cíl Wernerovy zprávy, sice vytvořit měnovou unii ve třech etapách během 10ti let, tj. do r. 1980, nebyl realizován.

3. Vytvoření Evropského měnového systému s hlavním cílem udržení stability vzájemných kurzů měn členských zemí
4. Realizace Delorsovy zprávy (od 1. 7. 1990), která navazovala na Wernerovu zprávu a vycházela z centralizované měnové politiky, nepožadovala však centralizovanou fiskální politiku. Kladla důraz na zefektivnění vnitřního trhu, mezi nimi úplnou liberalizaci kapitálových toků.

2.2.3.1 Etapy vytváření měnové unie

Graf č. 2: Etapy HMU

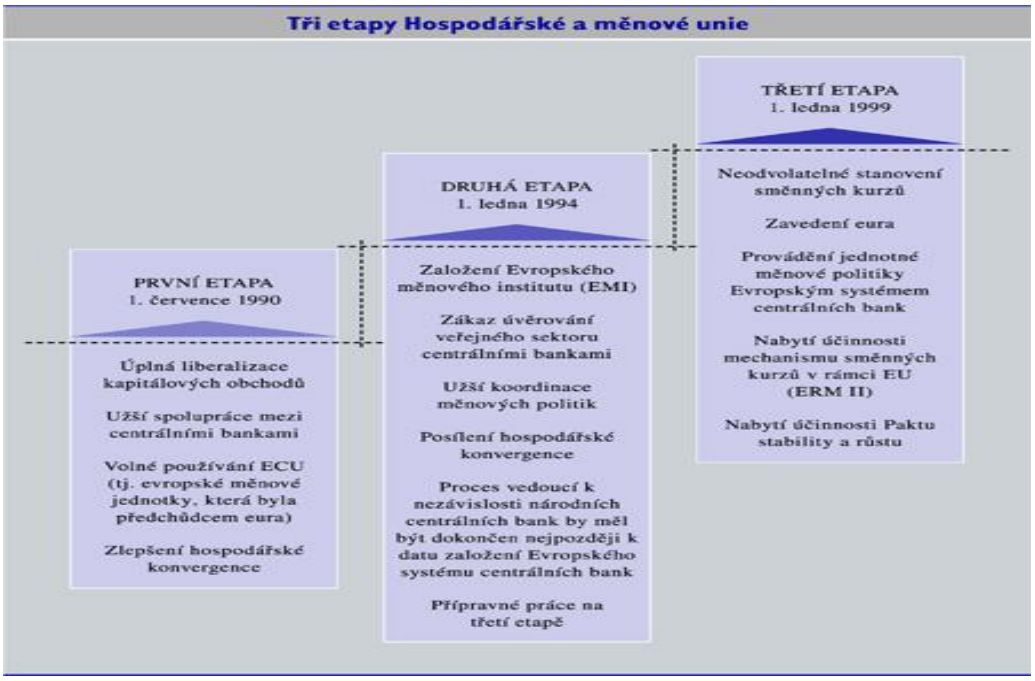

Zdroj: http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.cs.html

Jak vyplývá z předchozího grafu, přechod ke společné měnové unii můžeme rozdělit na 3 etapy. První spočívala v odstranění posledních překážek volného pohybu kapitálu. Dalším důležitým článkem byla spolupráce centrálních bank za účelem dosažení stability cenového vývoje a stability veřejných financí. Druhá etapa zahrnovala zřízení Evropského měnového institutu jako předchůdce budoucí Evropské centrální banky. Jejím úkolem bylo zejména zajistit nezávislost národních centrálních bank na politické moci. Hlavním obsahem této etapy bylo plnění konvergenčních kritérií s cílem sblížit vývoj v různých částech Evropské unie, aby případné rozdíly mezi nimi neohrožovaly měnovou stabilitu, která je pro přechod k poslední etapě přechodu k měnové unii nezbytná. Třetí etapu lze časově vymezit počátkem roku 1999, kdy přebrala funkci Evropského měnového institutu Evropská centrální banka a kdy 11 členských zemí Evropské unie vstupuje do společné měnové unie, jejíž měnou je euro. Samotná proměna národních měn za euro probíhala v několika fázích. Tou první bylo neodvolatelné zafixování směnných kurzů měn jednotlivých zemí, které mají splněny konvergenční podmínky. Bankovky a mince v této chvíli jsou stále v oběhu, ale již pouze jako vyjádření eura. Taktéž měnová a kurzová politika probíhala pouze v eurech. Od roku 2001 můžeme v této souvislosti hovořit jako o velkém mezníku v integraci v měnové oblasti, jelikož přestala platit národní platidla v bezhotovostní formě. Rok 2002 přinesl paralelní oběh národních měn a mincí v hotovostní podobě společně s eurem. Tento proces byl ukončen 28. 2. 2002, kdy v zemích eurozóny ztrácí definitivně svůj status platidla národní měny a jedinou měnou všech členů eurozóny se stává euro.(Urban;2009)

2.2.4 Maastrichtská kritéria

Každý členský stát Evropské unie, musí pro to, aby mohl vstoupit do eurozóny, splnit takzvaná Maastrichtská kritéria. Tento soubor ekonomických ukazatelů, jinak také konvergenční kritéria, byl stanoven v roce 1992 v Maastrichtu ve Smlouvě o založení Evropského společenství. Tato kritéria jsou stanovována za účelem sledování dvou cílů o dané zemi. Prvním sledovaným cílem v této souvislosti je makroekonomická stabilizace dané země. Tento cíl je bezesporu v zájmu každé ekonomiky, bez ohledu na míru její zapojování do nejrůznějších integračních uskupení. Druhým sledovaným cílem je konvergování (sbližování) ekonomického vývoje zemí, které usilují o vytvoření měnové unie. Zde je kladen důraz především v souvislosti ztráty samostatné národní měny, samostatné měnové politiky národní centrální banky a ztráty samostatného měnového kurzu.(Marková;2002)

Maastrichtská kritéria jsou formulována tak, aby přispěla k zajištění zejména:

- cenové stability,
- rozpočtové stability,
- stability na finančních trzích,
- kurzové stability.

Kritéria se tedy dotýkají jak měnové, tak fiskální (rozpočtové) politiky. Přičemž smyslem měnové politiky je zajistit a udržovat cenovou stabilitu. Naproti tomu smyslem fiskální kritérií je dosáhnout dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí, bez nadměrného schodku. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

Měnová kritéria:

1. Cenová stabilita – je splněna, když daná země během posledního roku před přechodem do závěrečné fáze etapy ERM II udržuje míru inflace na úrovni, která nepřevyšuje 1,5 procentního bodu průměrnou míru inflace tří zemí s nejnižší mírou inflace. Roční míra inflace je měřena harmonizovaným indexem spotřebitelských cen.

2. Udržování **stability dlouhodobých úrokových sazeb** – kdy během posledního roku nominální dlouhodobá úroková míra nesmí překročit o více než dva procentní body průměrnou úroveň tří států s nejnižší mírou inflace.

3. Země je povinna během posledních dvou let udržovat svoji měnu v mechanismu měnových kurzů EMS, **bez devalvace.** V tomto období nesmí dojít zejména k devalvaci dané měny proti měně jiného členského státu.

Fiskální kritéria:

1. Schodek **(deficit**) veřejného rozpočtu na hrubém domácím produktu **nemá překročit hranici 3%.** Překročení se připouští pouze v případě, kdy deficit soustavně klesá.

2. **Veřejné zadlužení** (do něhož spadá souhrn všech rozpočtů ústřední vlády, regionálních orgánů, fondů sociálního zabezpečení) na hrubém domácím produktu nesmí být vyšší než 60%.

Pro splnění Maastrichtských kritérií je předpoklad splnění všech kritérií současně a zároveň je důležité, aby se členské země zavázaly jejich udržitelností, nikoliv tedy pouze účelového, krátkodobého či jednorázového splnění. (Urban;2009)

Konvergenční kritéria nutí členské země k opatrné měnové a rozpočtové politice, protože jedině tak lze dospět k stabilním směnným kurzům, které mají být při přechodu k závěrečné etapě k měnové unii zafixovány. Jejich výhodou je snadná sledovatelnost. Je důležité také zmínit, že jde o konvergenci nominálních, nikoli reálných veličin.

Plnění těchto kritérií neslo úspěchy od začátku 90. let v oblasti měnových kritérií, kdy byl rozpoznatelný trend poklesu inflační míry a její sbližování. Toto se týkalo také úrokových měr a udržování stability měn. Na druhou stranu byly velké potíže s plněním fiskálních kritérií. Například v roce 1996 splňovalo všechna konvergenční kritéria pouze Lucembursko. Proto u většiny států nastaly tvrdé zásahy do rozpočtových výdajů při přípravě rozpočtu na rok 1997 z důvodu nekvalifikování se kvůli nadměrnému veřejnému dluhu, respektive rozpočtovým deficitům.

Na rozdíl od měnové politiky (kterou provádí Evropská centrální banka), zůstává rozpočtová politika v pravomoci členských států. Z tohoto důvodu se členské země zavazují, že ve chvíli, kdy nebude moci provádět samostatnou měnovou politiku, nebudou svojí neodpovědnou rozpočtovou politikou ohrožovat společnou měnu. Toto je upraveno v Paktu stability a růstu, který byl později upraven a stal se pružnějším a vstřícnějším vůči členským zemím. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

3. Evropský systém centrálních bank

Evropský systém centrálních bank je tvořen Evropskou centrální bankou a centrálními bankami všech členských zemí Evropské unie. Evropská centrální banka vznikla jako náhrada za Evropský měnový institut v závislosti na přechod do závěrečné fáze k přistoupení k měnové unii. **Prvořadým cílem ESCB** podle Smlouvy o EU je udržovat cenovou stabilitu. Aniž by byl dotčen tento cíl, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky ES se záměrem přispět k dosažení cílů ES podle Smlouvy, tj. zejména podporovat harmonický a vyvážený rozvoj hospodářských činností v ES, trvalý a neinflační hospodářský růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň

zaměstnanosti a sociální ochrany, a to vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie a prováděním společných politik a činností uvedených ve Smlouvě. **Základními úkoly ESCB** podle Smlouvy jsou: definovat a provádět měnovou politiku ES, provádět devizové operace v souladu s ustanoveními Smlouvy, držet a spravovat oficiální devizové rezervy členských států, podporovat plynulé fungování platebních systémů[9].

ESCB navíc přispívá k hladkému chodu politik prováděných kompetentními orgány, vztahujících se k obezřetnému dozoru nad úvěrovými institucemi a stabilitou finančního systému, a současně hraje poradní úlohu vůči orgánům Společenství a jednotlivých členských států v oblastech, které spadají do oblasti jeho působnosti, především v oblastech týkajících se národní nebo komunitární legislativy[10].

3.1 Evropský měnový institut

Evropský měnový institut byl vytvořen jako předchůdce Evropské centrální banky. Jeho hlavním úkolem byla koordinace budování podmínek centrálního evropského bankovního systému a budoucí Evropské centrální banky. Jeho úkoly můžeme tedy rozdělit následovně:

- Příprava zavedení budoucí jednotné měnové politiky
- Zesílení koordinace měnových politik a posílení cenové stability
- Dohled na Evropský měnový systém a vývoj ECU
- Konzultační a poradenská činnost
- Úschova a správa části devizových rezerv centrálních bank členských zemí

Byl to jakýsi předstupeň pro Evropskou centrální banku, jejímž založením úkol Evropského měnového institutu skončil.(Marková;2002)

3.2 Evropská centrální banka

Evropská centrální banka zahájila svoji činnost 1. 6. 1998, čímž nahradila Evropský měnový institut. Evropská centrální banka sídlí v Německu, konkrétně ve Frankfurtu nad Mohanem. Upsaný základní kapitál ECB činí k 1. 1. 2009 cca 5,76 mld. EUR.[11] Tento základní kapitál se postupně zvyšoval v souvislosti s rozšiřováním Evropské unie a také v důsledku

[9] Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/ecb_escb/
[10] Dostupné z WWW:http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/instituce-eu/evropsky-system-centralnich-bank-escb-a/1000723/5583/
[11] Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/ecb_escb/

jednorázového zvyšování. Mimo vlastního kapitálu využívá ECB k poskytování úvěrů i cizí zdroje, které si opatřuje především prodejem obligací na mezinárodních finančních trzích.

3.2.1 Orgány Evropské centrální banky

Evropský systém centrálních bank je spravován řídícími orgány Evropské centrální banky a to Radou guvernérů, Výkonným výborem a Generální radou. **Rada guvernérů** je tvořena šesti členy Výkonného výboru a guvernéry národních centrálních bank těch zemí, které vstoupili do měnové unie. Jejími úkoly jsou formulování jednotné měnové politiky a vytváření pravidel pro její realizaci. V případě nutnosti přijímá rozhodnutí týkající se klíčových úrokových sazeb a výše rezerv. **Výkonný výbor**, nejvyšší orgán ECB, je složen z prezidenta, viceprezidenta a čtyř dalších členů jmenovaných na základě dohody vlád členských zemí EU. Toto období je osmileté bez možnosti znovuzvolení. Tento orgán vydává instrukce pro jednotlivé centrální banky a je zodpovědný za běžné obchodní aktivity ECB. **Generální rada**, rozhodovací orgán ECB, je tvořen prezidentem a viceprezidentem ECB a guvernéry centrálních bank všech členských zemí. Plní poradní funkci, podílí se na sběru statistických údajů a slouží jako spojovací článek mezi ECB a ekosystémem a centrálními bankami zemí, jež nejsou členy společné měnové unie. (Marková;2002)

Evropská centrální banka je při plnění svých cílů oprávněna vydávat nařízení, rozhodnutí, doporučení a zaujímat stanoviska s platností na území ekosystému. Tato nařízení mají závaznost a platí bezprostředně ve všech členských zemích měnové unie.

3.2.2 Nástroje Evropské centrální banky

ECB disponuje celou řadou nástrojů, pomocí kterých ovlivňuje krátkodobé úrokové sazby a likviditu na trhu. Patří sem:

- operace na volném trhu
- stálé facility
- povinné minimální rezervy

Operace na volném trhu přitom patří mezi nejdůležitější a nejpoužívanější nástroje, které slouží k řízení hlavních úrokových sazeb v zemích eurozóny a k ovlivňování likvidity trhu. Ovlivňují také chování subjektů na trhu, protože informují veřejnost o dalších záměrech měnové politiky. Naproti tomu jsou stálé facility nástrojem užívaným jednotlivými centrálními bankami. Tento nástroj ECB nemůže použít přímo k realizaci svých cílů, jelikož

k jeho realizaci dochází na základě účastníků trhu. Proto slouží zprostředkovaně přes úrokové sazby na denní peníze, které ECB stanovuje. Povinné minimální rezervy jsou určitý minimální objem finančních prostředků, které banky musí udržovat. Důvodem pro využívání tohoto nástroje byla snaha o stabilizaci úrokových sazeb peněžního trhu, snaha o ovlivňování likvidity trhu a rovněž kontrola měnové expanze bank.(Marková;2002)

3.2.3 Nezávislost Evropské centrální banky

Pro úspěšné fungování a vykonávání měnové politiky ECB, musí tento ekosystém vybaven dostatečnou nezávislostí. Nezávislost ESCB je založena na principech Institucionální nezávislosti, kdy ECB a národní centrální banky jsou plně nezávislé jak na orgánech EU, tak i na vládách jednotlivých členských zemí. Personální nezávislost, pro kterou je charakteristické dostatečně dlouhé funkční období a nemělo by se překrývat s funkčním obdobím vrcholných orgánů EU nebo členských států. Jejich představitelé potom nemohou být odvoláváni vládou. Funkční nezávislost vychází z toho, že ECB sama určuje strategii měnové politiky a o nástrojích, které vedou k dovršení stanoveného cíle. Posledním principem je nezávislost finanční, kdy národní vlády a orgány EU nesmí ovlivňovat rozpočet centrální banky. Dále je zajištěna tím, že národní banky jsou jedinými upisovateli a vlastníky základního kapitálu ECB. (Plchová, Abrhám, Helísek;2010)

3.2.4 Funkce, cíle a úkoly ECB

Mezi hlavní úkoly ECB patří udržování cenové stability a v eurozóně a ochrana kupní síly eura. To znamená, udržovat inflaci pod přísnou kontrolou. Cílem ECB je zajistit, aby meziroční zvýšení spotřebitelských cen bylo nižší než 2%, o což se snaží dvěma způsoby. Tím jedním je kontrola množství peněz v oběhu. Bude-li totiž množství peněz v oběhu ve srovnání s množstvím zboží a služeb příliš velké, dojde k inflaci. Kontrola množství peněz v oběhu mimo jiné spočívá v určování úrokových sazeb v rámci eurozóny, což je pravděpodobně zároveň nejznámější činnost banky. Druhým způsobem je monitorování cenových trendů a posuzování s nimi spojených rizik, které ovlivňují cenovou stabilitu v eurozóně.(Marková;2002)

3.2.5 Protikrizová opatření ECB

Na podzim roku 2008 přerostly problémy na hypotečním trhu USA v globální finanční krizi. Tento nepříznivý ekonomický vývoj dopadl i na evropské státy. Eurozóna začala zavádět v reakci na tento vývoj tzv. „protikrizová opatření“ a Evropská centrální banka se snažila svými kroky a zásahy do měnové politiky zmírnit dopady této krize.

Jednou z první činností bylo zaměření na základní úrokovou sazbu. Tu během sedmi měsíců snížila o 325 bazických bodů na úroveň 1%. Takovéto radikální snížení nemělo v historii ECB obdoby ať již co do rozsahu, tak i rychlosti reakce měnové politiky. Rozsah krize ale byl natolik závažný, že tento krok nepřinesl příliš uspokojivé výsledky. ECB se proto rozhodla zaměřit se na ne příliš standardní nástroje měnové politiky a to zejména na rozšíření podpory úvěrování komerčních bank. Tento krok umožnil komerčním bankám snadnější přístup k likviditě. Byly prodlouženy splatnosti refinančních operací a rozšířen byl okruh aktiv, které mohly banky použít jako zástavu. Půjčování od Eurosystému mohlo probíhat za fixní úrokovou sazbu. Zahájen byl program přímých nákupů tzv. krytých obligací, což jsou cenné papíry vydávané komerčními bankami za účelem získání dlouhodobějších finančních zdrojů.

V současné době eurozóna soustředí svoji pozornost na dluhové problémy řady členských zemí. Tento fakt dokresluje situaci, že za poslední dva roky vzrostl deficit veřejných rozpočtů za eurozónu jako celek z 2 % HDP v roce 2008 na odhadovaných více než 6% za rok 2010. Obdobný vývoj nastal i v oblasti celkového dluhu veřejných institucí, který je pro rok 2010 odhadován na 85% HDP eurozóny, což je asi o 15 procentních bodů více než v roce 2008. Ačkoli národní vlády přikračovaly k rozpočtovým škrtům, nedá se v brzké době ještě předpokládat pokles celkového dluhu. To je zapříčiněno rostoucí obavou z fiskální udržitelnosti v některých členských zemích eurozóny (zejména Řecka), která způsobila závažné problémy na trhu vládních dluhopisů. V Řecké otázce byla ECB konfrontována s rizikem rychlého přenesení řecké dluhové nákazy na další země eurozóny. V reakci na to ECB přijala tzv. program trhů cenných papírů, který spočíval v přímých intervencích na vybraných trzích vládních i soukromých dluhopisů. ECB zvolila formu sterilizovaných intervenčních nákupů, což znamená, že likviditu, kterou těmito přímými nákupy uvolnila, ve stejném rozsahu jinými operacemi z trhu stahovala. Tímto krokem se vyhnula kritice ohledně tisknutí peněz. Program probíhá souběžně s opatřeními směřujícími k fiskální konsolidaci na národních úrovních a opatřeními na úrovni eurozóny za účasti MMF.[12]

Všechny použité nástroje měly podle ECB pozitivní vliv na trhy a významným způsobem přispěly ke zmírnění projevů krize, aniž by se zpronevěřovaly mandátu ECB pečovat o cenovou stabilitu eurozóny.

Naproti tomu místo aby ECB bojovala proti narůstajícím rozdílům mezi národními měrami inflace uvnitř evropské měnové unie, tak tento proces nadále podporuje. Náklady na

[12] Dostupné z WWW: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1592.html

refinancování ECB jsou pro všechny banky eurozóny stejné, bez ohledu na klima inflace v jednotlivých zemích. Evropská centrální banka stanovuje „průměrný inflační cíl“ na úrovni přibližně 2% ročně, což má ve skutečnosti za následek záporné reálné úrokové míry pro část eurozóny s inflací a pozitivní reálné úrokové míry pro stabilní neinflační země, což „plní eurozónu dynamitem, nikoli dynamikou“.(Hankel; 2010)

4. Přínosy, náklady a makroekonomické dopady EMU

Přistoupení k měnové unii je pro každou zemi, které se tato věc týká, velice důležité rozhodnutí. Ačkoli je každá členská země Evropské unie zavázána vzdát se své vlastní národní měny a přijmout měnu společnou, v tomto případě euro, je nezbytné tento krok dopředu obezřetně naplánovat v souvislosti s vývojem ekonomiky dané země. K připravenosti země ke vstupu do eurozóny slouží tzv. Maastrichtská kritéria, která jsou zpracována v předcházející kapitole. Tento faktor by ovšem neměl být jediným vodítkem dané země o to, kdy se ucházet o společnou měnu. Členské státy by si před vstupem měli provést také jakousi analýzu porovnání přínosů a nákladů z tohoto kroku.

4.1 Přínosy měnové unie

Přínosy se vstupem do společné měnové unie by měli při racionální analýze převažovat nad náklady spojené s tímto krokem.

Pro běžného občana, v jehož zemi je národním platidlem evropská měna, je zřejmě nejviditelnějším a nejznačnějším přínosem eliminace **transakčních nákladů**[13], která v tomto případě představuje odpadnutí nákladů na výměnu jedné (národní) měny za jinou (cizí) měnu. Za tyto náklady můžeme považovat například ušetření na provizi spojenou s výměnou měny, ale také odpadá časové zdržení při porovnávání a přepočítávání cen a v neposlední řadě také hledání směnárny s nejvýhodnějším směnným kurzem. Tyto a jiné transakční náklady při cestování do zahraničí (kde se užívá stejná měna) v případě přistoupení ke společné měně odpadají. Tato eliminace nákladů s převodem měn v eurozóně přinese každoročně úspory ve výši okolo jednoho procentního bodu HDP Evropské unie[14].

[13] Tento termín zpracoval Ronald Coase

[14] http://www.penize.cz/16575-vse-o-euru-a-hospodarske-a-menove-unii

V souvislosti právě s eliminací transakčních nákladů bývá spojován další přínos z užívání společné měny, a sice **cenová transparentnost**. Podle teorie parity kupní síly[15], podle níž má zboží stejnou cenu v každé zemi, mohou spotřebitelé lépe porovnávat ceny v okolních zemích. Takovéto srovnání cen povede k vyšší konkurenci, což bude mít za následek nižší ceny produktů, na čemž v konečném důsledku vydělají občané Evropské unie.

Tabulka č. 1: Vývoj a porovnání parity kupní síly EU a eurozóny v %

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Evropská unie	35.6	33.3	32.5	32	32.9	31.7	29.7	28.3	26.1	24.3	25.1
Eurozóna	20.8	19.7	20.5	20.6	19.9	18.5	18.4	17.7	16.5	15.7	14.8

Zdroj: zpracování vlastní, údaje: eurostat; dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu

Předcházející tabulka poukazuje na procentuální sbližování cen mezi nejdražším a nejlevnějším výrobkem jedné značky na území Evropské unie a v zemích eurozóny od jejího vzniku. Můžeme vidět, že trendově dochází ke sbližování cen jak v celé Evropské unii, tak v eurozóně. V době vzniku eura byl rozdíl cen v jejich zemích 20.8 procentních bodů. Klesající trend se zastavil v roce 2002, kdy splnilo Maastrichtská kritéria Řecko a přistoupilo do eurozóny. Od tohoto roku můžeme pozorovat opět pravidelné snižování cenových rozdílů na území eurozóny. Podle posledních údajů eurostatu za rok 2009 se tato hodnota zastavila těsně pod patnácti procentními body na 14.8 procentního bodu. V Evropské unii jako takové docházelo během sledovaného období taktéž ke sbližování cen stejných výrobků, přičemž tento ukazatel byl dokonce patrnější než v zemích eurozóny, když se tento ukazatel přiblížil o více než 10 procentních bodů, zatímco ve stejném období na území eurozóny o 6 procentních bodů.

Přechod na jednotnou měnu vede také k odstranění **kurzového rizika**. Kurzové riziko představuje v zemích, kde jsou „hráči na trhu“ averzní k riziku, ztrátu společenského blahobytu. Na druhou stranu pohyblivý měnový kurz zvyšuje devizové riziko, ale může také zvýšit šanci na dosažení většího zisku. Z tohoto pohledu tedy nelze úplně jednoznačně říci, zda eliminace měnového kurzu povede k rozšiřování zahraničního obchodu. Odstranění kurzového rizika má vliv i na výši **úrokových sazeb**, které se díky tomuto sníží. Což by mohlo umožnit financování investic s nižší rizikovostí. Tím by mohlo dojít ke zvýšení celkového objemu zahraničních investic. Na druhou stranu ale s poklesem reálného úroku

[15] Rozpracoval D. Ricardo v knize Základy politické ekonomie a zdanění (1817).

bude klesat i očekávaný výnos z investic, což by mohlo vést k poklesu investiční aktivity. I zde tedy nelze jednoznačně určit úzkou souvislost mezi kurzovým rizikem a investiční činností. (Marková;2002)

Tabulka č. 2: Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb vybraných zemí eurozóny

	2000	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Eurozóna	5.44	5.03	4.91	4.14	4.12	3.42
Irsko	5.51	5.01	5.01	4.13	4.08	3.33
Německo	5.26	4.80	4.78	4.07	4.04	3.35
Řecko	6.10	5.30	5.12	4.27	4.25	3.58

Zdroj: zpracování vlastní, údaj: eurostat; dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu

V tabulce je zaznamenán vývoj úrokových sazeb ve vybraných zemích eurozóny a eurozóny jako celku za období 2000-2005. Ve sledovaném období se úrokové sazby v celé eurozóně snížily v průměru o více než 2 procentní body z 5.44 na 3.42 procentního bodu. Zemí s nejnižšími úrokovými sazbami v eurozóně je ve sledovaném období Irsko, které mělo v roce 2005 úrokové sazby ve výši 3.33 procent. Naopak zemí, která měla v eurozóně ve sledovaném období nejvyšší úrokové sazby, bylo Řecko. Po přistoupení k eurozóně v roce 2001 je ale i zde patrný výrazný pokles úrokových sazeb. Během sledovaného období je Řecko dokonce zemí, kde dochází k nejvyššímu poklesu úrokové sazby v roce 2005 oproti sledovanému roku 2000. Z pohledu České republiky je zajímavé sledovat také vývoj úrokových sazeb na území Německa. Co se výše sazby v roce 2005 týče, je na tom podobně jako Irsko, největší úrokový rozdíl je zaznamenán stejně jako u ostatních zemí mezi roky 2002 a 2003, kdy došlo k poklesu úrokových sazeb celkem o 0.71 procentního bodu.

Výhodou spojenou s eliminací měnového kurzu je snížená potřeba **držby devizových rezerv** jednotlivými členskými státy. Především je tímto myšlena držba těch devizových rezerv, které jsou potřebné k intervenování měnových kurzů a takové devizové rezervy, které slouží k realizaci devizových transakcí mezi členskými zeměmi měnové unie. Tyto získané prostředky by bylo možné použít k financování jiných potřeb, ať už v rámci evropské unie jako celku, či v jednotlivých členských zemích.(Kučerová;2005)

Tabulka č. 3: Devizové rezervy

Země	Devizové rezervy (mil. USD)	Ke dni
Eurosystém	753,64	září 2010
Německo	205,75	září 2010
Česká republika	31,75	říjen 2010

Zdroj: zpracování vlastní, údaj: cnb, dostupné na http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/devizove_rezervy/drs_rada.htm

Tabulka vypovídá o aktuální výši deviz eurozóny. Největším podílem se na celkové výši podílí Německo, které má devizy v celkové výši přes 200 milionů USD, což je více než ¼ celkové výše eurozóny. Pro zajímavost je uvedena i výše devizových rezerv České republiky.

4.2 Náklady měnové unie

Každý rozhodovací proces má dvě strany mince. I tento „projekt" není výjimkou a nese s sebou různé náklady, především ty makroekonomické.

Takovým nákladem z měnové unie můžeme jmenovat ztrátu schopnosti provádět národní **monetární politiku**. Tím se daná země dobrovolně vzdává nástroje hospodářské politiky. V případě Evropské unie přechází při vstupu do eurozóny monetární politika pod již zmiňovanou Evropskou centrální banku, které tento nástroj předávají národní banky jednotlivých zemí. Tím země přichází o možnost měnit hodnotu své měny pomocí devalvací či revalvací a přichází tím o možnost určovat množství peněz v oběhu, ale i o možnost měnit krátkodobé úrokové sazby. Ovlivňování úrokových sazeb spadá pod ECB, což je problém v případě, že daná ekonomika potřebuje zareagovat na svůj hospodářský vývoj jinou úrokovou sazbou, než je nastavená sazba ECB. Tato situace se nejvíce projeví v hospodářských krizích, které nemají na všechny ekonomiky stejný dopad. Takovéto asymetrické šoky působí vzhledem k jiné struktuře domácího průmyslu a jiné struktuře dovozu a vývozu jinak na malou a jinak na velkou zemi. Země v měnové unii potom nemají možnost reagovat měnovými nástroji jako je úprava kurzu nebo úrokových sazeb a reálně v takovém existuje riziko ohrožení ekonomické stability nebo například může dojít ve větší míře k poklesu HDP. (Marková;2002)

Příklad **asymetrického šoku** na území Finska roku 1989. Finsko zažívalo na počátku devadesátých let recesi podobnou té Československé. Finsko sice neprocházelo transformací, ale také pocítilo rozpad ruského trhu. Po přeorientování finských podnikatelů na nové trhy tato recese odezněla a obnovil se dynamický růst.

Graf č. 3: Reálný HDP Finska, ceny roku 1995, mld FIM

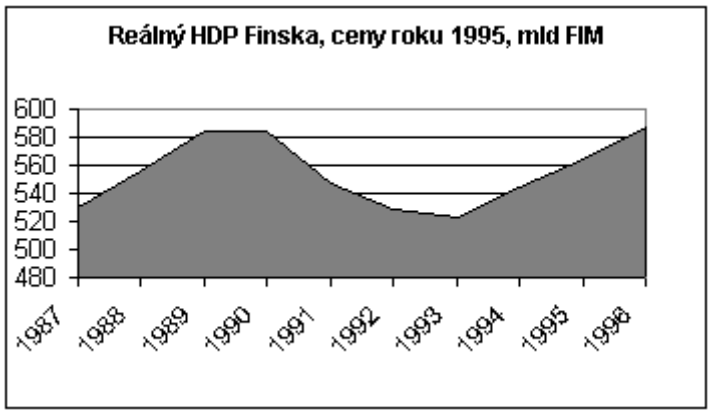

Zdroj: Petr Mach (2002), http://www.petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=130

Průběh této recese můžeme zaznamenat na dalším grafu (č. 4) i na běžném účtu platební bilance. Pokles tržeb ze zahraniční vedl k depreciaci finské marky, jednak vůči dolaru, ale také vůči německé marce. Finská měna se opět zhodnotila, když si finské firmy našly nová odbytiště.

Graf č. 4: Deficit běžného účtu platební bilance na počátku 90. let ve Finsku

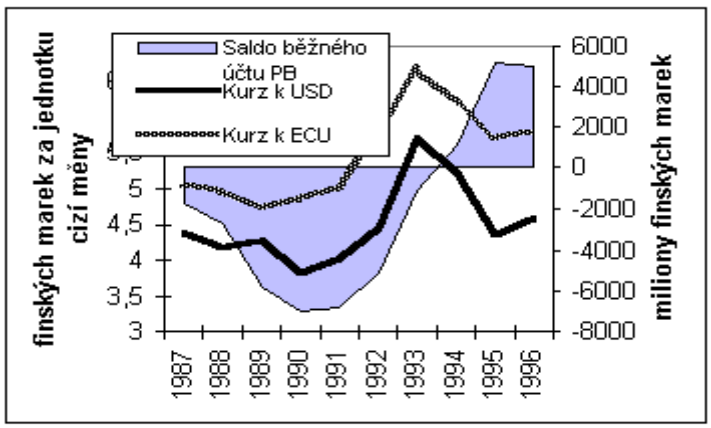

Zdroj: Petr Mach (2002), http://www.petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=130

Tedy proběhl zde tzv. kurzový proces vyrovnání platební bilance, který měl následující vývoj:

Ztráta trhu-krachy firem-růst nezaměstnanosti-pokles dovozu-depreciace měny-růst exportu-obnovení růstu

Ovšem v případě, že by již v této době mělo Finsko místo své marky společnou měnu-euro, k žádné depreciaci by nedošlo. Finsko je příliš malé na to, aby ovlivnilo kurz ovlivňovaný dalšími 250 miliony Evropanů. Pokles finského exportu mimo eurozónu by se buď rozložil tak, že by byl absolutně nepatrný, nebo, a to je pravděpodobnější, by byl vykompenzován zvýšením exportu někde na druhém konci eurozóny, například v Portugalsku.

Proběhl by tedy důchodový vyrovnávací proces platební bilance, který by se zastavil, jak můžeme pozorovat, u poklesu dovozu:

Ztráta trhu-krachy firem-růst nezaměstnanosti-pokles dovozu

Příklad Finska je příkladem asymetrického šoku. Události, která nepostihuje jednotlivé ekonomiky měnové unie stejným způsobem. Z tohoto důvodu nemůže dojít k depreciaci, ke které by došlo v případě, že by byl šok asymetrický. Vystavenost ekonomik potenciálním asymetrickým šokům je tedy dalším argumentem proti vstupu do měnové unie. Tyto šoky navíc působí nejvíc na malé a otevřené ekonomiky na okraji měnové unie (což by byl mimo jiné případ České republiky).(Mach;2002)

Měnový kurz je nástroj pro odstranění dopadů šoků na danou ekonomiku. Potřeba měnového kurzu jako nástroje ochrany proti reálným asymetrickým šokům (a tím i náklady eurizace) závisí na pravděpodobnosti takových událostí a na neexistenci alternativních způsobů adaptace. Samotná pravděpodobnost může souviset se stupněm strukturální konvergence a regionální specializace ve vztahu k EU. Je jasné, že čím podobnější jsou ekonomiky, tím nižší je pravděpodobnost šoku, který by ovlivnil jen jednu z nich. (Cincibuch, Vávra; 2000)

Dalším možným rizikem spojeným se společnou měnou více států je **prohloubení ekonomických rozdílů** nejen mezi zeměmi, ale i mezi jejich regiony. Neomezená mobilita kapitálu a s tím související přesuny do oblastí s většími výnosy mohou prohloubit regionální rozdíly.(Kučerová, 2005)

4.3 Makroekonomické dopady

Při rozhodování o vstupu do eurozóny by si měla každá nová země položit řadu otázek, týkající se společné měnové unie. Nejde přitom jenom o to, zda daná země splnila maastrichtská kritéria. Ty jsou pouze „vstupenkou“ do eurozóny. Pro tyto země jsou mnohdy důležitější následné reálné dopady společné měny na ekonomiku, kterými se dá měřit výhodnost vstupu do měnové unie pro ten který stát.
Jedním z kritérií by přitom mohla být představa o tom, zda zavedení jednotné měny prospělo členským zemím. To znamená, zda-li eurozóna poskytuje svým členům takové atributy, jako je rychlý růst, měnová stabilita a dobrý stav veřejných financí, pozitivní vliv na zaměstnanost, nízká inflace a také, v neposlední řadě, jestli společná evropská měna naplnila očekávání zemí, které tuto jednotnou měnu přijaly.(Janáček, Janáčková;2006) To potvrzuje v článku z 13. dubna 2010, uveřejněném ve Financial Times, bývalý polský guvernér centrální banky Slawomir Skrzypek: „Desetiletí trvající ztráta konkurenceschopnosti některých členů eurozóny byla velmi užitečnou lekcí“.(Klaus;2010)

Proces zavedení eura byl především více politickým než ekonomickým rozhodnutím, které mělo přispět ke stále těsnějšímu sbližování Evropské unie. Tyto chybějící ekonomické předpoklady měnové unie měly být doplňovány postupně. Cílem společné měny bylo urychlit vzájemnou konvergenci zúčastněných ekonomik a udělat z nich optimální měnovou oblast, pro kterou bude společná měnová politika představovat výhodu, a nikoli riziko. Přínosy eura měly vyplývat z úspor nákladů pro soukromý sektor, ale také z růstu na makroekonomické úrovni. Tyto aspekty o rychlejším růstu a vyšší zaměstnanosti, jako i o celkové prosperitě přispěly občanům ke snadnějšímu loučení s vlastní měnou.(Klaus, 2010)

4.3.1 Hospodářský růst

Hospodářský růst a prosperita je problémem eurozóny. Přitom právě výrazné urychlení hospodářského růstu v Evropě, zaostávajícího za „zbytkem světa“, si evropští politici od zavedení eura slibovali. Ale nejenže tento růst nenastal, došlo naopak k jeho dalšímu zpomalení. V zemích eurozóny byl od 50. a 60. let hospodářský růst stále pomalejší a existence eura tento trend nijak nezměnila. Podle Evropské centrální banky byl v těchto zemích průměrný roční ekonomický růst v 70. letech 3,4%, v 80. letech 2,4%, v 90. letech potom 2,2% a v dekádě eura (2001 až 2009) pouze 1,1%. Přitom ekonomika eurozóny má dlouhodobě velmi malý růstový potenciál.(Klaus;2010) S. Janáčková (2010, str. 62) dodává:

ECB odhaduje potenciální tempo růstu eurozóny někde těsně nad 2 %. Oproti třeba Spojeným státům s jejich dlouhodobým průměrným růstem kolem 3 %, nemluvě již o Asii, trpí celá Evropská unie nedostatečnými stimuly k růstu – je to dáno celkovou přeregulovaností ekonomik, nepružnými trhy práce, a snahou Bruselu všechno harmonizovat a bránit konkurenci různých řešení.

Graf č. 5: Míra růstu reálného HDP ve světě v % v letech 2000-2009

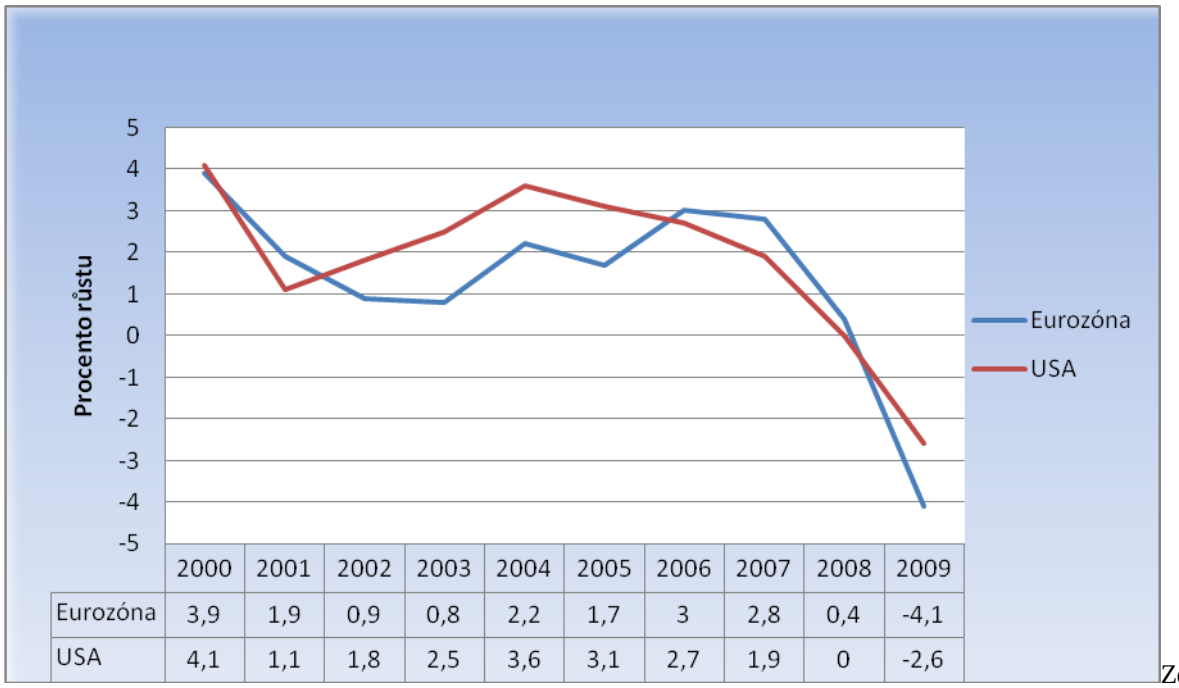

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Eurozóna	3,9	1,9	0,9	0,8	2,2	1,7	3	2,8	0,4	-4,1
USA	4,1	1,1	1,8	2,5	3,6	3,1	2,7	1,9	0	-2,6

Zdroj:zpracování vlastní, údaje: eurostat. Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

Události na začátku století v USA zapříčinily výrazný meziroční pokles HDP, které díky velikosti ekonomiky USA, měly vliv na většinu ekonomik světa. V eurozóně byl zaznamenán mezi roky 2000 a 2001 meziroční pokles HDP o 2 %, v USA dokonce o 3 % HDP. Zatímco v eurozóně jako takové docházelo k mírnému poklesu ještě v následujících dvou letech, v USA již v roce 2002 zaznamenaly meziroční nárůst HDP o 0,7 %. Trend, kdy HDP USA rostlo rychleji, než HDP v eurozóně, se začal obracet v roce 2006. Projevující se příznaky krize na hypotečním trhu v USA měly za následek zpomalení růstu HDP jak v USA, tak na území členů eurozóny, který se v obou sledovaných oblastech dostal dokonce za rok 2009 do záporných hodnot.

Graf č. 6: Růst HDP ve vybraných zemích eurozóny v % v letech 2000-2009

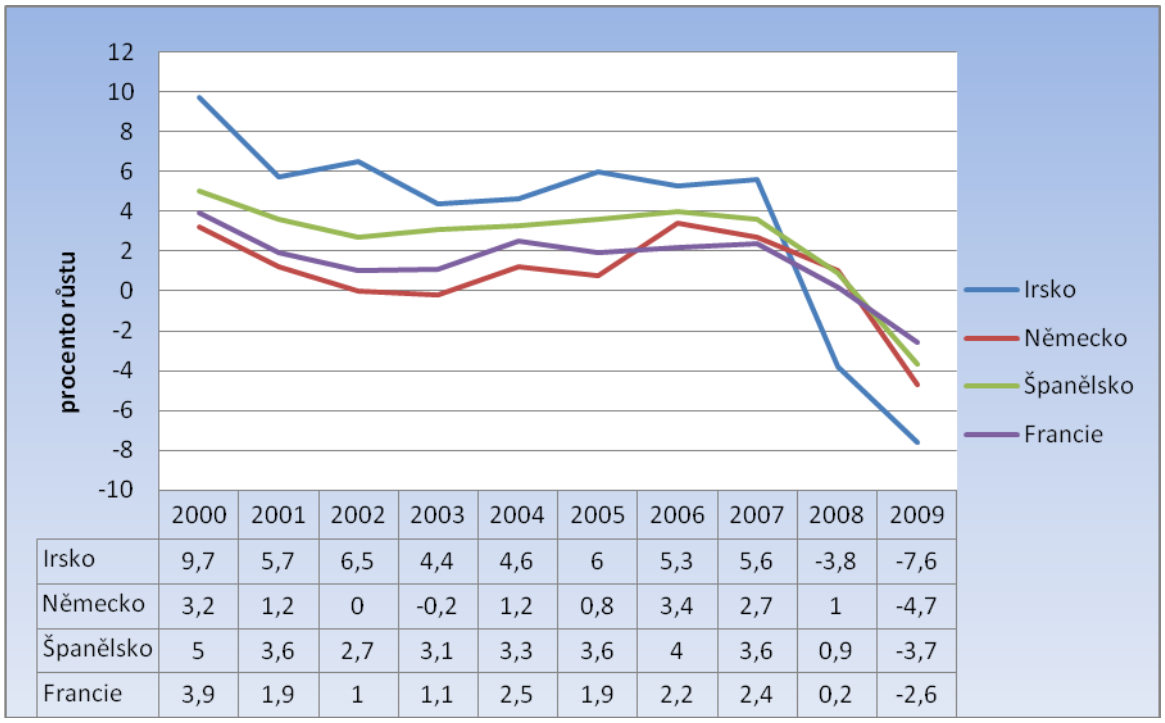

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Irsko	9,7	5,7	6,5	4,4	4,6	6	5,3	5,6	-3,8	-7,6
Německo	3,2	1,2	0	-0,2	1,2	0,8	3,4	2,7	1	-4,7
Španělsko	5	3,6	2,7	3,1	3,3	3,6	4	3,6	0,9	-3,7
Francie	3,9	1,9	1	1,1	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6

Zdroj:zpracování vlastní, údaje: eurostat. Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

Rozdílný vývoj růstu HDP můžeme pozorovat i na jednotlivých zemích společné měnové unie. Tedy prozatím nebyl splněn předpoklad, a sice že zavedení společné měnové unie povede mimo jiné ke sblížení vývoje a růstu HDP v zemích eurozóny. To můžeme pozorovat na komparaci čtyř členů eurozóny. Ačkoliv za uplynulé desetiletí docházelo ve sledovaných zemích k růstu HDP, nebyl tento růst ve sledovaných zemích sladěný. Největšího růstu dosahovalo Irsko, jehož tempo růstu v průběhu 21. století dosahovalo do roku 2007 v průměru 5,97%. Relativně stabilního a vyrovnaného růstu dosahovalo ve stejném období také Španělsko. Oproti tomu největší ekonomiky eurozóny, Německo a Francie, se potýkaly s nižším meziročním přírůstkem HDP.

4.3.2Inflace

Přitom skupina zemí, která se po tuto dobu vyznačovala vyšším růstem než-li ostatní země eurozóny, měla také vyšší míru inflace,a také těmto ukazatelům ve sledovaném období vedlo Irsko. Podle těchto ukazatelů je patrné, že země užívající jednotnou měnu jsou rozděleny „do dvou skupin“. Jedné, kde převládá obecně vyšší růst HDP, ale také vyšší míra inflace, a druhé, s nižším meziročním přírůstkem HDP a také s nižší mírou inflace. V eurozóně tak

probíhá jiný typ konvergence než ten, který předpokládala Maastrichtská smlouva, jak říká S. Janáčková(2010, str.86): „ *Místo nominální konvergence probíhá konvergence reálná: konvergence ekonomických úrovní a cenových hladin méně vyspělých členů k těm vyspělejším – čili proces dohánění*.“ Mezi dohánějící ekonomiky lze zařadit například i Španělsko či Irsko.

Za předpokladu takto rozdílných měr inflace nevyhovuje společná měnová politika nikomu. Jedny země jsou nuceny do deflačního pásma a dochází ke zpomalení jejich růstu. Dohánějící země naproti tomu mají zase nízké až záporné reálné úrokové sazby, přičemž se zhoršuje nerovnováha obchodních bilancí a hrozí velké zahraniční zadlužení. Jejich vyšší inflace způsobuje v eurozóně také vyšší úrokové sazby.(Janáčková;2010)

Graf č. 7: Roční inflace ve vybraných zemích eurozóny v % v letech 2000-2009

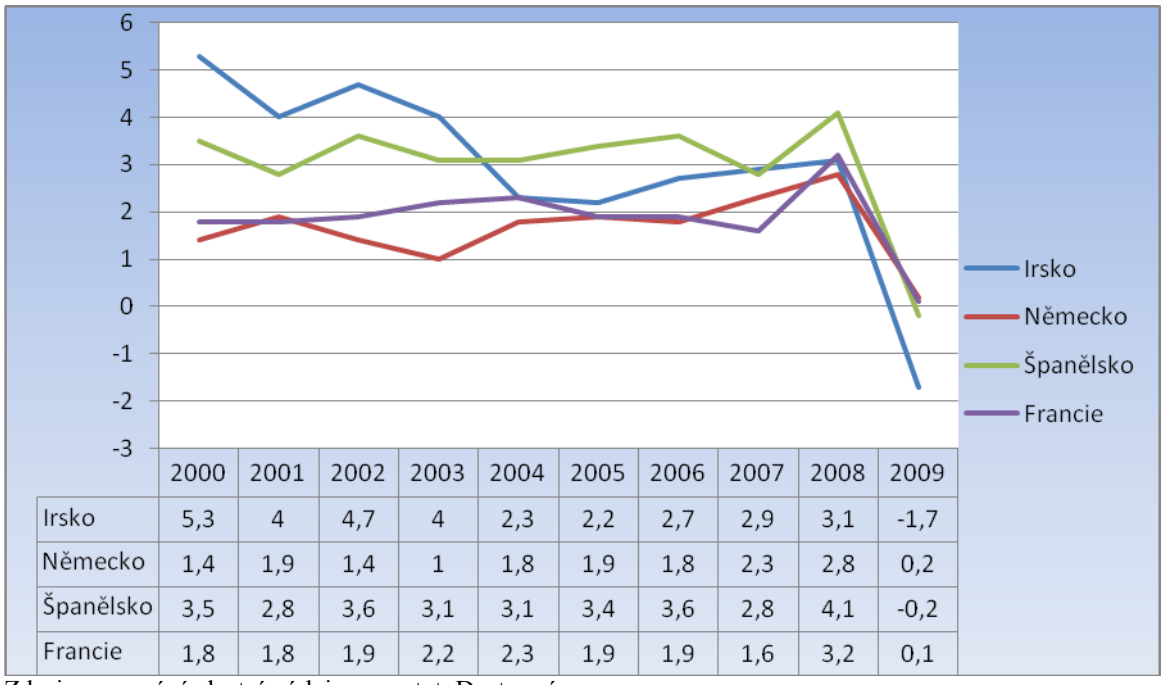

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Irsko	5,3	4	4,7	4	2,3	2,2	2,7	2,9	3,1	-1,7
Německo	1,4	1,9	1,4	1	1,8	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2
Španělsko	3,5	2,8	3,6	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2
Francie	1,8	1,8	1,9	2,2	2,3	1,9	1,9	1,6	3,2	0,1

Zdroj:zpracování vlastní, údaje: eurostat. Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

„*Nízký inflační cíl znamená, že se některé regiony snadno dostávají do deflace provázené poklesem hospodářství a růstem nezaměstnanosti. Obecně lze říci, že čím více se liší hospodářský vývoj v jednotlivých regionech měnové oblasti, tím vyšší musí být průměrná míra inflace, aby společná měna nezpůsobovala v některých regionech deflaci a recesi*.“ (Mach; 2010, str. 26)

Když množství peněz roste, mají ceny tendenci pružně se přizpůsobovat směrem nahoru, což je případ irské inflace. Při poklesu peněžní zásoby se ale nižší agregátní poptávka projeví

poklesem výroby v důsledku nepružnosti některých cen směrem dolů, což je případ německé recese. Odliv kapitálu tedy přináší nejen pokles míry inflace, ale i pokles reálného HDP a růst nezaměstnanosti.

Tyto rozdílné dopady plynou právě z ekonomické různorodosti evropské měnové unie. Teorie optimální měnové oblasti jasně říká, že stav nadměrné regionální inflace nebo nadměrné nezaměstnanosti je standardním průvodním znakem měnové integrace nesourodých ekonomik. Jak uvedl autor této teorie Robert Mundell, *"Pokud v rámci státu nejsou práce a kapitál dostatečně mobilní lze očekávat v jednotlivých jeho regionech rozdílné míry nezaměstnanosti a inflace."*(Mach;2003)

4.3.3. Nezaměstnanost

Nezaměstnanost v posledních letech dosahuje svých rekordních maxim. Jak je vidět z grafu, nejnižší nezaměstnanost panovala v 21. století na území Japonska a ani krize z posledních let na ni neměla příliš velký vliv jako v ostatních dvou srovnávaných zemích. Nejvyšší nezaměstnanost převládá právě v eurozóně, i když americký trh práce zaznamenal v posledních letech taky velký nárůst uchazečů o práci.

Graf č.8: Vývoj nezaměstnanosti ve světě v % v letech 2000-2009

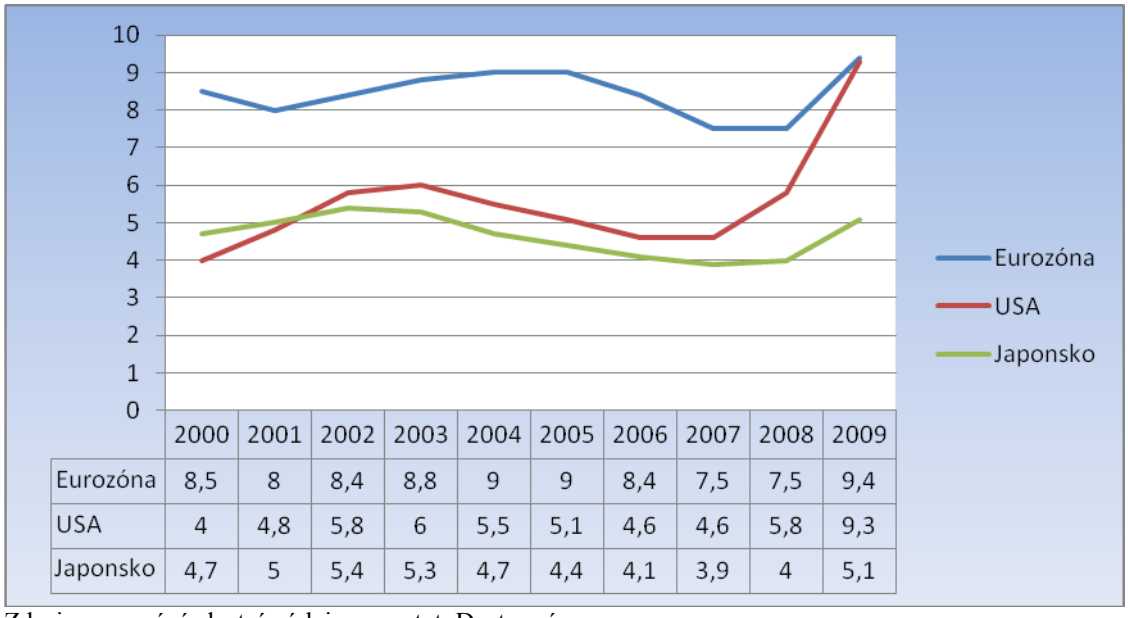

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Eurozóna	8,5	8	8,4	8,8	9	9	8,4	7,5	7,5	9,4
USA	4	4,8	5,8	6	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3
Japonsko	4,7	5	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1	3,9	4	5,1

Zdroj:zpracování vlastní, údaje: eurostat. Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

Se vstupem do eurozóny byl zaznamenán mírný pokles nezaměstnanosti téměř ve všech jejich zemích. Tento trend se ale v průběhu let zastavil. V současné době nejvíce ovlivňuje nepříznivý vývoj nezaměstnanosti nedávná krize, která způsobila největší nezaměstnanost

v historii Evropské unie. Největší nárůst nezaměstnanosti zaznamenalo Španělsko, kde byla její výše na 18%. Španělsko je zároveň zemí, kde je míra nezaměstnanosti nejvyšší z celé Evropské unie, i když nárůst byl zaznamenán ve všech zemích. Přesto v Evropské unii panuje nižší nezaměstnanost, 8,9 % v roce 2009, než v eurozóně, 9,4 % v roce 2009.[16]

Evropská unie svolala v období krize mimořádný summit na téma zaměstnanost, který měl zabránit dalšímu nárůstu. Předseda komise José Manuel Barroso dokonce prohlásil, že otázka zaměstnanosti musí být pro Evropu nejvyšší prioritou. K tomuto úsilí měl přispět například Evropský sociální fond, ale i apel na podniky ohledně snížení propouštění svých pracovníků na základě zkrácení pracovní doby[17].

Graf č.9: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích eurozóny v % v letech 2000-2009

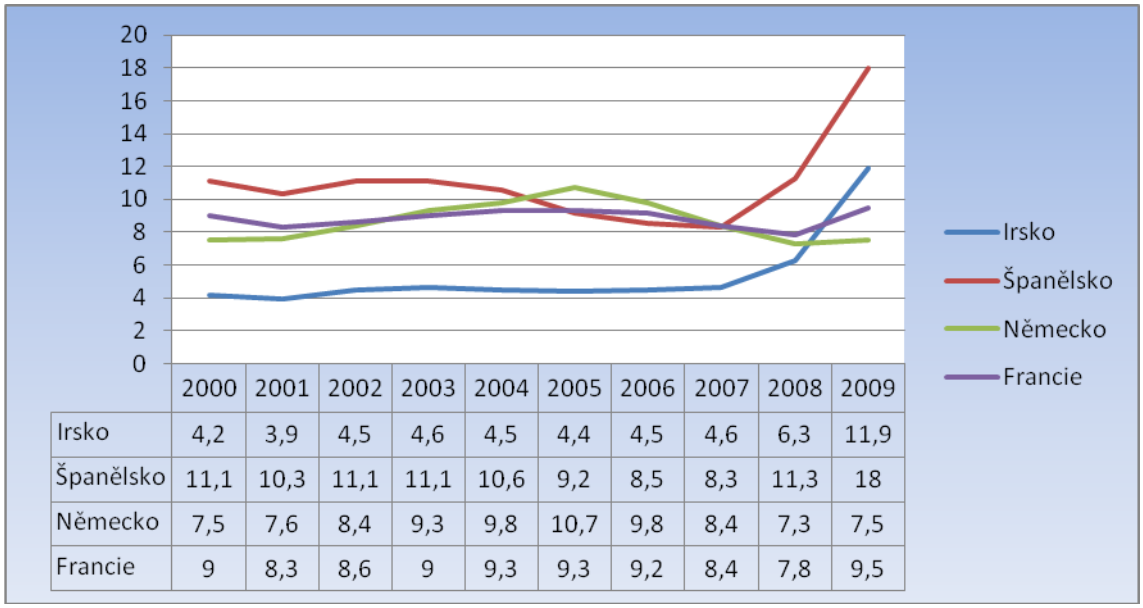

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Irsko	4,2	3,9	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,6	6,3	11,9
Španělsko	11,1	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3	11,3	18
Německo	7,5	7,6	8,4	9,3	9,8	10,7	9,8	8,4	7,3	7,5
Francie	9	8,3	8,6	9	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5

Zdroj:zpracování vlastní, údaje: eurostat. Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

4.4 Zhodnocení

Eurozóna má v průměru nízký potenciál růstu, přitom s velkými rozdíly mezi zeměmi. Velké rozdíly jsou také v mírách inflace. Její členové po vstupu do eurozóny přestaly plnit maastrichtská fiskální a inflační kritéria, která si v zájmu stability eura sami zadali.(Janáčková;2010)

V současné situaci je také mobilita pracovních sil v Evropě v porovnání s jinými měnovými uniemi relativně nízká. Rigidita evropského trhu práce je všeobecně známá, což je v rozporu

[16] Dostupné na www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/
[17] Dostupné na www: http://ec.europa.eu/news/employment/090507_cs.htm

se základním požadavkem ekonomické teorie optimální měnové oblasti, která říká, že kde neexistuje mobilita a propojenost trhu práce, je potřeba mít flexibilní měnové kursy.

Po zkušenostech s fiskální nezodpovědností některých států je patrné, že země eurozóny budou do budoucna po měnové unii směřovat také k vytváření společné fiskální unie.[18] Protože jednotná měna bez fiskální unifikace vytváří podmínky pro fiskální neodpovědnost. Můžeme v této souvislosti hovořit o černém pasažérství, kdy „každý členský stát eurozóny má na výběr ze dvou alternativ – buď být černým pasažérem na úkor ostatních, nebo být obětí černého pasažérství." Naproti tomu, má-li země vlastní měnu, fiskální neodpovědnost je následována trestem. Podobný trest ale nenásleduje uvnitř eurozóny, jelikož je zde odlišná měnová a fiskální zodpovědnost. Dnes to vypadá, že problémy fiskálních deficitů některých zemí eurozóny tyto argumenty pouze podporují.

Ovšem na nějaká závěrečná hodnocení ohledně dlouhodobých vyhlídek eurozóny na přežití je velice brzy. Jak říká guvernér české národní banky Miroslav Singer (2010, str. 101): *Po deseti letech existence zatím mnoho nenasvědčuje tomu, že by se životnost eura, které si mezitím stačilo vydobýt pozici druhé nejvýznamnější světové měny, měla chýlit ke konci. Otázkou ovšem zůstává, jak bude tato měna udržitelná pro všechny její členy a jaký čistý ekonomický výsledek pro ně bude mít v době, kdy světová ekonomika vstoupí do fáze synchronizovaného propadu.*

[18] Dostupné na www: http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/tabu-padaji-miri-eurozona-k-fiskalni-unii-008216

Závěr

Touto prací jsem se zabýval teorií optimální měnové oblasti se zaměřením na aktuální situaci v Evropské unii a významem a chováním Evropské centrální banky.

V úvodní části této práce popisuji teorii optimálních měnových oblastí (OCA) z pohledu jejího vzniku a vývoje. Od dob, kdy ji v 60. letech 20. století „uvedl na světlo světa" ekonom Robert Mundell, prošla tato teorie rozmanitým vývojem. Na Mundellovu práci postupně navazovali další ekonomové. K posunu této teorie přispěli svými názory zejména R. I. McKinnon, P. B. Kennen, ale i Friedman, jehož přínos byl v problematice vypořádávání se s asymetrickými šoky. Teorie OCA se později setkala i s kritikou, týkající se především předpokladu klesající a stabilní Phillipsovy křivky v dlouhém období.

V druhé kapitole teoretické části jsem se zaměřil na problematiku Evropské hospodářské a měnové unie. Ta se začala rozvíjet po 2. světové válce, kdy nejprve vznikla Evropská platební unie, která měla za cíl zejména odstranit obchodní omezení mezi zeměmi. V roce 1979 vznikl Evropský měnový systém, jehož cílem bylo vytvoření zóny měnové stability. Vrcholným stádiem evropské integrace je vytvoření eurozóny. V práci jsou nastíněny nejdůležitější smlouvy, které vedly k její realizaci, ale i tři etapy k evropské měnové unii. Závěr kapitoly je věnován Maastrichtským kritériím, která musí splnit každá země, ucházející se o společnou evropskou měnu.

Evropský systém centrální bank je tvořen Evropskou centrální bankou (ECB) a centrálními bankami jednotlivých zemí. Evropská centrální banka vznikla jako náhrada za Evropský měnový institut v souvislosti se zaváděním jednotné měny. ECB má za úkol především udržovat měnovou stabilitu a ochraňovat kupní sílu eura. V této souvislosti jsem rozebral některá tzv. „protikrizová opatření", kterými se snažila ECB zmírnit dopady krize. Jde především o radikální snížení úrokové sazby, rozšíření podpory úvěrování komerčních bank nebo také o zahájení programu přímých nákupů cenných papírů vydávaných komerčními bankami a jiné. Všechny použité nástroje měly podle ECB pozitivní vliv na trhy a významným způsobem přispěly ke zmírnění projevů krize, aniž by se zpronevěřovaly mandátu ECB pečovat o cenovou stabilitu eurozóny.

V závěrečné části jsem se zaměřil na přínosy, náklady a makroekonomické dopady Evropské měnové unie. Každý stát by si při úvaze, zda vstoupit do evropské měnové unie měl porovnat přínosy a náklady z ní spojené. Nezpochybnitelným přínosem je odstranění transakčních nákladů, které přináší každoročně značné úspory spojené s odstraněním nutnosti převodu měn při cestování do zahraničí. Také cenová transparentnost, díky které mohou spotřebitelé lépe porovnávat ceny v okolních zemích, je určitě přínosem. Odstranění kurzového rizika má vliv na výši úrokových sazeb, které se díky tomuto sníží. Naproti tomu nákladem z měnové unie je nemožnost provádět monetární politiku, která spadá pod ECB. To se nejvíce projeví v hospodářských krizích, které nemají na všechny ekonomiky stejný dopad. Nástrojem na odstranění takovýchto asymetrických šoků je měnový kurz, kterého se ovšem země eurozóny vzdávají. Možným rizikem může být ale i prohloubení ekonomických rozdílů při přesunu kapitálu do oblastí s většími výnosy.

Při pohledu na dosavadní ekonomický růst je zřejmé, že na území eurozóny je relativně nízký. Růst přitom není stejný ani v samotných členských státech eurozóny, kde můžeme pozorovat značné rozdíly. Ty jsou patrné i v mírách inflace, kdy země s vyšším růstem mají také vyšší míru inflace a naopak. Co se nezaměstnanosti týče, je vidět, že v porovnání s Japonskem a USA je nezaměstnanost na nejvyšší úrovni, i když v důsledku krize se její rozdíly snížily.

Na základě teorie optimálních měnových zón můžeme vyslovit závěr, že Evropská měnová unie v současnosti nevystupuje jako optimální měnová oblast. Podle názorů některých ekonomů bude eurozóna směřovat do budoucna také k fiskální a posléze politické unii, což v poslední době můžeme pozorovat prostřednictvím médií i z úst předních evropských politiků.

Seznam použité literatury:

CINCIBUCH, M., VÁVRA, D.: *Na cestě k EMU: Potřebujeme flexibilní měnový kurz?* Finance a úvěr, č. 6, roč. 50, vyd. Univerzita Karlova v Praze, 2000.

EURACTIV.CZ. *Tabu Padají. Míří eurozóna k fiskální unii?* [online]. 13. 12. 2010, [cit. 2011-01-03]. Dostupné z WWW: http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/tabu-padaji-miri-eurozona-k-fiskalni-unii-008216

HAZUCHA, D.: *Je EMU optimální měnovou oblastí?* [online]. 2005, [cit. 2010-09-25]. Dostupné z WWW: http://www.euportal.cz/PrintArticle/384-je-emu-optimalni-menovou-oblasti-.aspx

HORVÁTH, R, KOMÁREK L.: Teorie *optimálních měnových zón: rámec k diskuzím o monetární integraci*[online]. 2002, [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/801_386_407.pdf

JANÁČKOVÁ S.: *Zranitelnost eurozóny nekončí.* [cit. 2010-09-27]. Dostupné z WWW: http://www.cepin.cz/cze/clanek.php?ID=965

JANÁČEK, K., JANÁČKOVÁ, S.: *Není kam spěchat*. Ekonomický týdeník Euro, č. 9, 2006, str. 60-61

KLAUS, V.: *Robert Mundell a optimální měnové zóny*[online]. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 19. 02. 2002 [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: <http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=115>

KUČEROVÁ, Z.: *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005. ISBN 80-86729-18-4

PENÍZE. CZ: *Vše o euru a Hospodářské a měnové unii.* [online]. 2008, [cit. 2010-11-03]. Dostupné z WWW: http://www.penize.cz/16575-vse-o-euru-a-hospodarske-a-menove-unii

PLCHOVÁ, B.; ABRHÁM, J.; HELÍSEK, M.: *Česká republika a EU*. Praha: Krigl, 2010. 206 s. ISBN:978-80-86912-39-4

MACH, P.: *Kdy má ČR usilovat o připojení k euro?* [online]. 09. 09. 2002, [cit. 2010-10-26]. Dostupné z WWW: http://www.petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=130

MACH, P.: *Německá recese v kontextu zavedení eura*. [online]. 09. 06. 2003, [cit. 2010-10-26]. Dostupné z WWW: http://www.petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=104

MARKOVÁ, J. *Mezinárodní měnové instituce*. 1. vyd. Praha: VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2002. ISBN 80-245-0431-6

MINISTERSTVO FINANCÍ: *Protikrizové kroky Evropské centrální banky*[online]. 26. 07. 2010, [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1592.html

MINISTERSTVO FINANCÍ: *Asymetrický šok*[online]. 26. 07. 2010, [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovnik.html?PG=A

MUNDELL, R. (2000): *Currency Areas, Volatility and Intervention*. Journal of Policy Modeling. 2000, str. 281–299.

MUNDELL, R. A.: *A Theory of Optimum Currency Areas*. In: American Economic Review, Vol. 51, č. 4., září 1961, str. 657-665

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru: Euro přináší Evropě hospodářské problémy - Petr Mach*. Praha: CEP, 2010. ISBN:978-80-86547-94-7

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru:Euro-rozhodně nespěchat! – Stanislava Janáčková*. Praha: CEP, 2010. ISBN:978-80-86547-94-7

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru: Jak dlouho bude ještě Německo financovat EMU? – Wilhelm Hankel*. Praha: CEP, 2010. ISBN:978-80-86547-94-7

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru: Přijetí eura není na pořadu dne – Stanislava Janáčková*. Praha: CEP, 2010. ISBN:978-80-86547-94-7

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru: Deset let eura – kdo má důvod oslavovat? – Václav Klaus.* Praha: CEP, 2010. ISBN:978-80-86547-94-7

SLANÝ, Martin. *Autoři CEPu o euru: Deset let eura – Miroslav Singer.* Praha: CEP, 2010. 133 s. ISBN:978-80-86547-94-7

URBAN, L.: *Evropská unie a její politiky*[online]. Praha, září 2009. [cit. 2010-11-08]. Dostupné z WWW: http://khp.vse.cz/pro-studium/materialy-k-vyuce/5hp300/

Další použité internetové zdroje:

INTERNETOVÉ STRÁNKY ĆESKÉ NÁRODNÍ BANKY.
Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/ecb_escb/

OFICIÁLNÍ PORTÁL PRO PODNIKÁNÍ A EXPORT – BUSINNESINFO.CZ

Dostupné z WWW: http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/instituce-eu/evropsky-system-centralnich-bank-escb-a/1000723/5583/